

УДК 378:004-051

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/97-2-50>**Галина МЕШКО,***orcid.org/0000-0002-3168-3954**доктор педагогічних наук, професор,**в.о. завідувача кафедри педагогіки та менеджменту освіти**Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка**(Тернопіль, Україна) hal-meshko@ukr.net***Олег ГАВРИШОК,***orcid.org/0009-0006-1560-1070**аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти**Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка**(Тернопіль, Україна) havryshok@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІТ-СФЕРИ НА ЕТАПІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті обґрунтовано проблему формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери на етапі професійної підготовки в закладі вищої освіти. Актуальність дослідження зумовлена стрімкою трансформацією технічної освіти та зростанням ролі людського фактора в управлінні складними соціотехнічними системами в умовах високої етичної невизначеності цифрової епохи. Професійна відповідальність визначено як складну, інтегральну соціально-психологічну якість, що охоплює когнітивні, емоційні та поведінкові процеси. З'ясовано особливості формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери, визначено можливості і шляхи її формування на етапі навчання у закладі вищої освіти, що слугувало основою для розроблення моделі формування досліджуваного феномена. Запропонована модель охоплює чотири взаємопов'язані блоки. Цільовий блок визначає мету та методологічні орієнтири. Змістовий – охоплює навчальну, науково-дослідницьку, тренінгову та волонтерську діяльність і створює платформу для формування професійних цінностей, розвитку рефлексії і саморегуляції, морально-вольових і професійно-значущих рис, становлення суб'єктної професійної позиції та апробації відповідальної поведінки здобувачів вищої освіти. Процесуально-технологічний блок базується на впровадженні акмеологічних і тренінгових технологій, коучингу та моделюванні квазіпрофесійних ситуацій. Діагностично-результативний – спрямований на моніторинг рівнів сформованості професійної відповідальності через аналіз особливостей локусу контролю та професійного «Я». У дослідженні визначено педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери. З'ясовано, що протягом навчання відбувається динамічний перехід від сприйняття відповідальності як зовнішньої вимоги до її трансформації у стійку внутрішню установку. Зроблено висновок, що системне створення акмеологічно-рефлексивного середовища є запорукою формування професійної відповідальності і підготовки конкурентоспроможного фахівця ІТ-сфери.

Ключові слова: професійна відповідальність, майбутні фахівці ІТ-сфери, професійна підготовка, заклад вищої освіти, модель формування професійної відповідальності, педагогічні умови, акмеологічно-рефлексивне середовище, професійна етика.

Halyna MESHKO,*orcid.org/0000-0002-3168-3954**Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,**Acting Head of the Department of Pedagogy and Education Management**Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University**(Ternopil, Ukraine) hal-meshko@ukr.net***Oleh HAVRYSHOK,***orcid.org/0009-0006-1560-1070**PhD Student at the Department of Pedagogy and Education Management**Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University**(Ternopil, Ukraine) havryshok@ukr.net*

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL RESPONSIBILITY IN FUTURE IT SPECIALISTS DURING VOCATIONAL TRAINING

This article substantiates the problem of developing professional responsibility in future IT specialists during their vocational training at higher education institutions. The relevance of the study is driven by the rapid transformation of

technical education and the increasing role of the human factor in managing complex socio-technical systems amidst the high ethical uncertainty of the digital age. Professional responsibility is defined as a complex, integral socio-psychological quality encompassing cognitive, emotional, and behavioral processes. The study identifies the specific features of developing professional responsibility in future IT professionals and explores the opportunities and pathways for its cultivation during university studies, which served as the basis for creating a structural-functional model of the phenomenon. The proposed model comprises four interconnected blocks. The Target Block defines the goals and methodological guidelines. The Content Block covers academic, research, training, and volunteer activities, creating a platform for shaping students' professional values, developing reflection and self-regulation, fostering moral-volitional and professionally significant traits, establishing a subjective professional stance through the testing of responsible behavior. The Procedural-Technological Block is based on the implementation of acmeological and training technologies, coaching, and the modeling of quasi-professional situations. The Diagnostic-Result Block focuses on monitoring the levels of professional responsibility through the analysis of locus of control and the "Professional Self." The study determines the pedagogical conditions necessary for fostering professional responsibility in future IT specialists. It was found that during training, a dynamic transition occurs from perceiving responsibility as an external requirement to its transformation into a stable internal disposition. The study concludes that the systematic creation of an acmeological-reflective environment is essential for fostering professional responsibility and preparing competitive IT professionals.

Key words: professional responsibility, future IT specialists, vocational training, higher education, structural-functional model, pedagogical conditions, acmeological-reflective environment, professional ethics.

Постановка проблеми. Сучасні підходи до вищої технічної освіти зазнають кардинальної трансформації, зумовленої не лише стрімким технологічним прогресом, а й переосмисленням ролі людини в управлінні складними соціотехнічними системами. У центрі цієї трансформації постає проблема формування професійної відповідальності фахівців ІТ-сфери як фундаментальної якості, що визначає не лише ефективність їхньої професійної діяльності, а й безпеку та сталий розвиток глобального інформаційного суспільства. Процес підготовки майбутніх програмістів, системних аналітиків та інженерів програмного забезпечення потребує глибокого наукового обґрунтування механізмів упровадження професійних норм та цінностей, які стають основою їхньої відповідальної поведінки в умовах високої невизначеності та етичних викликів цифрової епохи.

У науковому дискурсі відповідальність є предметом передусім психологічного пізнання. Як вважає вчена О. Посвістак, «відповідальність є однією з ключових якостей, що визначають успішність особистості в різних сферах життя. Вона відображає здатність і готовність індивіда відповідати за свої дії, рішення та їхні наслідки» (Посвістак, 2024: 356). У сфері професійної діяльності відповідальність є не лише характеристикою особистості, але й важливою ознакою професіоналізму. Проявом останнього є здатність зробити вибір із множини альтернатив. Відповідальність не є статичним утворенням; вона розвивається паралельно із професійним зростанням та самореалізацією майбутнього фахівця, виступаючи ключовим чинником його становлення.

Аналіз досліджень. Сучасні наукові розвідки характеризуються посиленою увагою до професійної відповідальності як фундаментальної

детермінанти успішної діяльності особистості. Теоретичні передумови дослідження означеної проблеми ґрунтуються на розумінні відповідальності як інтегральної соціально-психологічної якості. Науковці розглядають відповідальність не лише як морально-етичну категорію, а й як предмет глибокого психологічного пізнання, що визначає здатність суб'єкта до саморегуляції та усвідомлення наслідків власних дій. У координатах акмеологічного підходу, представленого у працях В. Гладкової та С. Пожарського (Гладкова, Пожарський, 2007; Гладкова та ін., 2019), професійна відповідальність постає як ключовий ресурс досягнення вершин майстерності та фундаментальна засада функціонування фахівця у ХХІ столітті.

У дослідженнях М. Садової (Садова, 2012; Садова, 2018) підкреслюється багатогранність проблеми відповідальності і погляди різних наукових шкіл в означеному аспекті. Зарубіжна психологія традиційно розділяє підходи на гуманістичний та когнітивний. Гуманістичний напрям зосереджує увагу на відповідальності як ключовій якості особистості, тісно пов'язаній з її моральним розвитком та автентичністю. Когнітивний напрям, натомість, фокусується на атрибуції відповідальності та концепті контролю. Вітчизняна наукова думка збагачує ці підходи суб'єктно-контекстною концепцією, де професійна відповідальність розглядається як вища, інтегративна властивість, яка відображає стратегічний самоконтроль суб'єкта.

Ціла низка наукових досліджень зосереджена на механізмі формування відповідальності в майбутніх учителів. У контексті неперервної освіти університетський етап визначається як критичний для закладення підвалин професійної відповідальності. Г. Мешко та О. Мешко (Мешко, Мешко, 2021) формування відповідальності є

обов'язковою умовою становлення педагога, оскільки ця якість безпосередньо корелює з ефективністю освітнього процесу. Особлива увага приділяється технологізації цього процесу. М. Давидюк та К. Подуфалова (Давидюк, Подуфалова, 2021) пропонують конкретні технології формування відповідальності, які дають змогу трансформувати теоретичні знання студента у стійку професійну позицію. При цьому етичні аспекти професійної підготовки та відповідальності за якість освіти визначаються як запорука розвитку професійної етики в майбутній діяльності.

Ще один напрям наукового пошуку охоплює технологічну та управлінську сфери, де відповідальність аналізується крізь призму прагматичних вимог ринку. Дослідження Н. Габрусєвої (Габрусєва, 2022) доводить необхідність створення спеціальних педагогічних умов для формування професійної відповідальності у студентів технічних спеціальностей, зокрема у процесі вивчення суспільних дисциплін. Н. Кулалаєва, О. Гайдук (Кулалаєва, Гайдук, 2022) звертають увагу на те, що в умовах глобалізації професійна компетентність фахівця дедалі частіше орієнтується на засади сталого розвитку. Це вимагає від особистості високого рівня усвідомлення глобальних наслідків своєї праці.

Окремої уваги заслуговує аналіз ІТ-сфери, де професійна відповідальність виступає стратегічним чинником конкурентоспроможності фахівця (Мешко, Гавришок, 2025). У цьому сегменті індивідуальна відповідальність працівника тісно переплітається з концепцією корпоративної соціальної відповідальності, що стає основою для сучасних моделей управління персоналом. Науковці підкреслюють, що в ІТ-індустрії відповідальність трансформується з особистісної риси у вагомий економічний та репутаційний актив.

Окремим цікавим аспектом наукових розвідок є зв'язок відповідальності з процесами самореалізації та саморозвитку. Т. Погорелова (Погорелова, 2017) та О. Повістак (Повістак, 2024) зазначають, що розвиток цієї якості є сутнісною основою підготовки менеджера та необхідною умовою професійного зростання особистості. У сучасних наукових дослідженнях професійна відповідальність постає як складний синергетичний феномен, що поєднує внутрішню психологічну готовність фахівця до діяльності із зовнішніми вимогами суспільства, етики та професійного стандарту. Тому важливим є питання визначення особливостей і можливостей формування професійної відповідальності фахівців ІТ-сфери у закладі вищої освіти.

Мета статті: з'ясувати особливості, визначити шляхи формування професійної відповідальності фахівців ІТ-сфери на етапі професійної підготовки та розробити модель формування досліджуваного феномена.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах актуальність дослідження професійної відповідальності посилюється через зростання ролі людського фактора в економічному та соціальному житті країни. Науково-технічний прогрес неминуче накладає на особистість обов'язок раціонального використання ресурсів та усвідомлення соціальних наслідків наукових відкриттів. Для ІТ-сфери це означає відповідальність за безпеку даних, алгоритмічну неупередженість та сталість цифрових екосистем.

Професійна відповідальність є інтегральною соціально-психологічною якістю, яка не лише характеризує фахівця як суб'єкта діяльності, а й визначає його позицію в системі соціально-професійних взаємин. Ця якість має складну архітектоніку, що охоплює когнітивні, емоційні та поведінкові процеси.

В основі відповідальності лежить усвідомлення фахівцем сутності соціальних вимог та власних професійних обов'язків. Це передбачає формування чіткого «Я-професійного», яке відображає готовність до професійної діяльності згідно з чинним законодавством та етичними кодексами (Пінська, 2019). Когнітивний компонент охоплює розуміння міри відповідальності та наслідків її дифузії, коли в умовах колективної розробки індивід може втрачати відчуття персонального внеску в кінцевий результат (Садова, 2018). Для здобувачів вищої освіти ІТ-спеціальностей критично важливим є перетворення зовнішніх соціальних норм на внутрішні регулятори через позитивне емоційне прийняття цих правил.

Відповідальність у цій сфері функціонує як стійкий мотив та ціннісна орієнтація. Вона забезпечує трансформацію об'єктивної суспільної необхідності в особистісну значущість для майбутнього фахівця. Емоційне ставлення до професійних обов'язків дає можливість фахівцю відчувати задоволення від якісно виконаної роботи або дискомфорт у разі порушення стандартів. Це стає основою для прийняття рішень, що спрямовують активність на досягнення суспільно корисних цілей, а не лише на вузькотехнічну реалізацію завдань.

Безпосереднім підтвердженням сформованості професійної відповідальності є поведінкова практика. Це вимагає від особистості здатності до постійної саморегуляції, самоконтролю та само-

оцінки результатів діяльності. У процесі навчання це проявляється, зокрема, через ставлення до дедлайнів. Емпіричні дослідження О. Пінської (Пінська, 2019) доводять, що протягом навчання у студентів відбувається значне зростання показників когнітивного та регулятивного компонентів професійної відповідальності, що корелює із розвитком інтернального локусу контролю.

Процес формування професійної відповідальності не може бути стихійним. Він потребує цілеспрямованого створення спеціальних умов, які б активізували внутрішні ресурси особистості. Важливу роль у цьому відіграє вивчення не тільки фахових, а й суспільних дисциплін, що дає можливість майбутнім фахівцям технічних спеціальностей вийти за межі вузькоспеціалізованого мислення (Габрусєва, 2022). Інтеграція гуманітарного знання сприяє розвитку моральної рефлексії та усвідомленню соціальної місії професії.

Для формування професійної відповідальності надзвичайно важливим є фронестичний підхід, заснований на розвитку практичної мудрості («фронезису») (Габрусєва, 2022). Він спрямований на те, щоб навчити здобувача вищої освіти діяти відповідально в ситуаціях, де немає однозначних технічних рішень. Необхідним доповненням до нього є контекстний підхід, який забезпечує моделювання у навчальному процесі реальних умов професійної діяльності. Це дає змогу студентам набувати досвід відповідальної поведінки через розв'язання квазіпрофесійних завдань, де кожна помилка має змодельовані соціальні чи економічні наслідки.

Важливим завданням в руслі формування професійної відповідальності є також розширення програм підготовки через розвиток навичок самоконтролю, саморегуляції та рефлексії, що дає можливість здобувачам вищої освіти випускних курсів усвідомлено приймати рішення та відповідати за них.

В ІТ-галузі поняття професійної відповідальності нерозривно пов'язане із професійною етикою та якістю освіти. Сучасна професійна етика є наріжним каменем формування компетентних і морально відповідальних фахівців. Вона не лише регулює внутрішньо корпоративні взаємини, а й слугує базисом для підтримання суспільної довіри до технологій.

Важливим вектором розвитку професійної відповідальності є формування професійної самосвідомості майбутнього фахівця. Вона є внутрішнім механізмом трансформації зовнішніх соціальних вимог в особисті ціннісні орієнтації. Через процеси рефлексії та самопізнання студент виходить

за межі вузькотехнічного сприйняття завдань, усвідомлюючи свою суб'єктну позицію та соціальну місію в цифровій екосистемі.

Для формування професійної відповідальності важливим є розвиток корпоративної соціальної відповідальності як основи управління майбутнім персоналом в ІТ-сфері. Розуміння цінностей компанії та суспільної значущості бізнесу має закладатися ще на професійній підготовці у закладі вищої освіти. Це забезпечує плавний перехід від академічної відповідальності до професійної.

Сьогодні підготовка фахівців ІТ-сфери відбувається в умовах глобальних технологічних викликів, таких як цифрова етика та стрімкий розвиток штучного інтелекту. Відповідальність фахівця тепер передбачає контроль над використанням ШІ-тьюторів, які впливають на мотивацію та навчальну ефективність здобувачів вищої освіти. Тому важливим завданням професійної підготовки є інтеграція етичних аспектів безпосередньо в освітній процес, створюючи середовище, де студенти можуть практично застосовувати етичні норми у своїй галузі. У цьому контексті професійна відповідальність виступає ключовим чинником конкурентоспроможності ІТ-фахівців на світовому ринку праці. Компанії все більше цінують здатність працівника не просто писати код, а й усвідомлювати його вплив на кібербезпеку та соціальну інженерію. Соціальна інженерія як загроза кібербезпеці вимагає від фахівця високого рівня пильності та відповідальності за захист інформаційних ресурсів.

Процес формування професійної відповідальності має чітко виражену динаміку. Дослідження ставлення студентів до цієї якості на різних етапах навчання виявляє суттєві відмінності між першокурсниками та випускниками закладів вищої освіти. Якщо на початкових етапах відповідальність часто сприймається як зовнішня вимога або необхідність виконання навчальних завдань, то до кінця четвертого курсу вона трансформується у внутрішню установку (Посвістак, 2024). Як свідчать дослідження О. Посвістак, випускники демонструють значно вищі показники когнітивного компонента, що свідчить про глибоке розуміння професійних задач та ризиків. Інтернальний локус контролю стає надійним фундаментом для прийняття самостійних рішень у майбутній професійній діяльності. Це підкреслює необхідність розробки інноваційних методів моніторингу та оцінювання етичного рівня майбутніх фахівців для забезпечення якості їхньої підготовки.

З урахуванням особливостей професійної діяльності фахівців ІТ-сфери, структури профе-

сійної діяльності та особливостей її формування на етапі професійної підготовки нами розроблена модель формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери (рис. 1).

Формування професійної відповідальності як необхідної компетентності і умови конкурентоздатності фахівця ІТ-сфери є суспільною необхідністю, оскільки від рівня її сформованості значно залежить результат та якість виконання ним професійних завдань. Визначено мету підготовки майбутніх фахівців ІТ-сфери в досліджуваному аспекті, яка полягає у формуванні професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери.

Окреслено основні завдання досліджуваного процесу, а саме: формування у здобувачів вищої освіти ціннісного ставлення до професійної діяльності; засвоєння ними системи професійних цінностей як необхідної умови формування професійної відповідальності; розвиток професійної рефлексії, саморегуляції майбутніх фахівців ІТ-сфери; створення умов для самопізнання, формування суб'єктної професійної зрілості означених фахівців; формування морально-вольових та професійно-значущих рис і якостей, які детермінують формування досліджуваного феномену; формування суб'єктної професійної позиції майбутніх фахівців; створення акмеологічно-рефлексивного середовища у закладі вищої освіти.

Основними вихідними науковими орієнтирами під час розроблення моделі формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери слугували методологічні підходи (системний, аксіологічний, акмеологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний), а також загальнонаукові (системності, науковості, активності, гуманізації, діалогічності, професійної спрямованості) та специфічні (інтегративності, рефлексивності, превентивності, саморозвитку, самодетермінації) принципи. У моделі знайшли відображення і чинники формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери: адекватність самооцінки, локус контролю особистості, сформованість Я-концепції, сумління майбутнього фахівця.

Основу змістового компонента формування досліджуваного феномена становлять такі види діяльності майбутніх фахівців ІТ-сфери: навчальна, науково-дослідницька, тренінгова і волонтерська діяльність, а також виробнича практика.

Процесуально-технологічний блок охоплює: акмеологічні (зокрема, методи акмеологічного впливу: метод «зміцнення домінуючих мотивів», метод «дискредитації», метод «смыслеут-

ворення»), метод «породження мотивів», яких раніше не було в мотиваційній ієрархії здобувачів вищої освіти (Гладкова, 2007) та інші); тренінгові технології, що передбачають такі форми (лекції, практичні заняття, вебінари, індивідуальна робота, виконання творчих завдань, психолого-педагогічний тренінг, тренінг особистісно-професійного зростання, рефлексивний тренінг та ін.), методи (диспути/дебати, кейс-стаді, коучинг-сесії, рольові ігри, психологічні вправи, тестування, імітаційно-рольове моделювання професійних ситуацій та ін.) і засоби (ЕНМКНД, навчально-наукова література, вебресурси, платформи неформальної освіти, цифрові ресурси та ін.) формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери.

Ефективним інноваційним інструментом у цьому контексті постає коучинг, який доцільно інтегрувати у тренінгову та науково-дослідницьку діяльність. На відміну від класичних методів, коучингові технології стимулюють партнерську взаємодію, спрямовану на пошук власних рішень у ситуаціях етичної невизначеності.

Для формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери доцільним є впровадження інноваційних освітніх технологій, таких як віртуальні лабораторні стенди для вивчення безпеки та, зокрема, параметрів кібербезпеки, що розвивають практичні навички відповідального поводження зі складним обладнанням. Важливо зауважити, що використання засобів штучного інтелекту для формування графічної та інших професійних компетентностей здобувачів вищої освіти також має супроводжуватися роз'ясненням етичних меж використання цих інструментів.

Виокремлено педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери: 1) використання акмеологічних технологій для формування професійних цінностей як основи професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери; 2) розвиток професійної рефлексії і саморегуляції як механізмів формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери у навчальній та науково-дослідницькій діяльності; 3) участь майбутніх фахівців ІТ-сфери у роботі психолого-педагогічного тренінгу для самопізнання і формування суб'єктної професійної позиції; 4) залучення майбутніх фахівців ІТ-сфери до волонтерської діяльності для розвитку морально-вольових та професійної значущих рис і якостей, що детермінують професійну відповідальність.

Реалізація запропонованих педагогічних умов формування професійної відповідальності май-

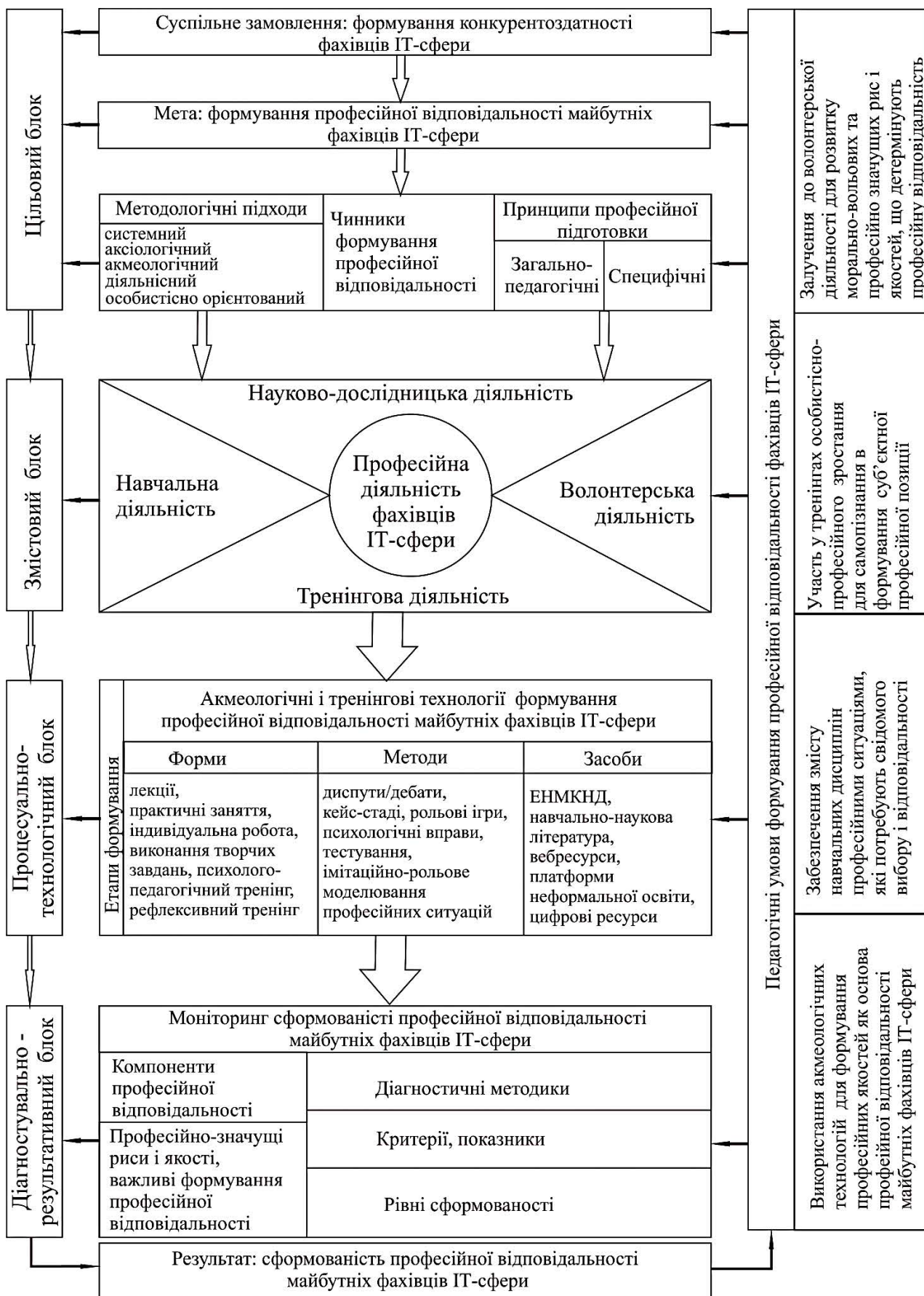

Рис. 1. Модель формування професійної відповідальності майбутніх фахівців ІТ-сфери на етапі професійної підготовки

бутніх фахівців IT-сфери передбачає створення акмеологічно-рефлексивного середовища в закладі вищої освіти.

Важливо зазначити, що формування відповідальності неможливе без врахування концепції сталого розвитку. Тому розроблення моделі формування професійної відповідальності, орієнтованої на сталий розвиток, дає змогу структурувати чинники, що впливають на підготовку майбутніх фахівців. Така модель передбачає етапність формування відповідальності, де кожен крок навчання наближає здобувача вищої освіти до розуміння глобальних наслідків його локальних технічних рішень. Це забезпечує підготовку фахівця, здатного до гармонійного співіснування в системі «людина-техніка-природа».

Розроблена модель слугуватиме для нас основою й орієнтиром для проведення експериментального дослідження задля формування професійної відповідальності майбутніх фахівців IT-сфери.

Висновки. Отже, професійна відповідальність є не лише умовою успішної самореалізації і чинником конкурентоспроможності фахівця IT-сфери, а й запорукою безпечного майбутнього всього цифрового суспільства.

Формування професійної відповідальності фахівців IT-сфери на етапі професійної підготовки є багатограним процесом, успішність якого залежить від синергії внутрішніх психологічних ресурсів особистості та зовнішніх умов. З'ясовано особливості формування професійної відповідальності майбутніх фахівців IT-сфери, визначено можливості і шляхи її формування на етапі навчання у закладі вищої освіти, які стали основою для розроблення моделі формування досліджуваного феномена. Запропонована модель слугуватиме орієнтиром для проведення експериментального дослідження для формування професійної відповідальності майбутніх фахівців IT-сфери.

Визначено чинники, які впливають на процес формування досліджуваного феномена: адекватність самооцінки, сформованість «Я-професійного» та інтернальний локус контролю. Саме розвиток професійної самосвідомості дає змогу здобувачеві вищої освіти трансформувати зовнішні соціальні норми у внутрішні регулятори поведінки. Залучення майбутніх фахівців IT-сфери до науково-дослідницької, волонтерської та тренінгової роботи створює платформу для апробації відповідальної поведінки. Особливого значення набуває впровадження акмеологічних, тренінгових, коучингових технологій, які зміцнюють суб'єктну позицію студента та його готовність брати персональну відповідальність за результати праці в умовах етичної невизначеності.

З'ясовано, що упродовж навчання в закладі вищої освіти відбувається динамічний перехід від сприйняття відповідальності як зовнішньої вимоги до її усвідомлення як стійкої внутрішньої установки та ціннісної орієнтації.

Констатовано, що упровадження запропонованої моделі формування професійної відповідальності майбутніх фахівців IT-сфери передбачає створення акмеологічно-рефлексивного середовища.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці програми експериментального дослідження для формування професійної відповідальності майбутніх фахівців IT-сфери, конкретних методик оцінки рівня відповідальності на різних етапах кар'єрного зростання, а також у вивченні впливу мультикультурного середовища глобальних IT-команд на трансформацію індивідуальної відповідальності фахівця. Крім того, актуальним залишається питання створення ефективних систем моніторингу етичного рівня фахівців IT-сфери у процесі їхньої підготовки в закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барбіна Є. С. Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти: вузівський етап. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2011. № 1 (60). С. 191-194.
2. Габрусєва Н. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей у процесі вивчення суспільних дисциплін. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2022. №1 (1). С. 125-135. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.1.15>
3. Гладкова В.М., Пожарський С.Д. Основи акмеології: підручник. Львів : Новий Світ-2000, 2007. 320 с.
4. Гладкова В. М., Пожарський С. Д., Кузьміна С. В., Фруктова Я. С., Огнев'юк В. О. Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2019. 206 с.
5. Давидюк М., Подуфалова К. Технологія формування професійної відповідальності майбутнього вчителя. *Українська полоністика*. 2021. № 19. С. 168-176.
6. Журан О., Лінгур Л., Філатова Т. Особливості управління персоналом в IT-сфері на засадах корпоративної соціальної відповідальності. *Економіка та суспільство*. 2021. № 30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-26>
7. Кулалаєва Н., Гайдук О. Модель формування у майбутніх фахівців професійної компетентності, орієнтованої на сталий розвиток. *Професійна педагогіка*. 2022. № 2 (25). С. 23-31. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.23-31>

8. Мешко Г.М., Мешко О.І. Формування професійної відповідальності майбутніх учителів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Випуск 2 (49). С. 103-106. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.49.103-106>
9. Мешко Г., Гавришок О. Професійна відповідальність як чинник конкурентоспроможності фахівців ІТ-сфери. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. Випуск 1 (56). С. 132–136. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.132-136>
10. Мясковська М., Кобилянська І. Етичні аспекти підготовки фахівців: відповідальність за якість освіти та розвиток професійної етики. *Педагогіка безпеки*. 2024. Том. 9. № 1. С. 24-30. DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2024-9-1-024-030>
11. Пінська О. Л. Професійна відповідальність як соціально-психологічна якість особистості. *Особистість, суспільство, закон: тези наук.-практ. конф.* Харків, 2019. С. 104-107. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_04_2019/pdf/29.pdf
12. Погорелова Т.Ю. Сутнісна основа поняття професійної відповідальності майбутнього менеджера. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19295/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F.pdf>
13. Посвістак О. Розвиток відповідальності у процесі професійного зростання та самореалізації майбутніх фахівців. *Psychology Travelogs*. 2024. № 4. С. 355-363. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-34>
14. Садова М. А. Теоретико-методологічні передумови дослідження професійної відповідальності особистості. *Наука і освіта*. 2012. № 6. С. 158-161.
15. Садова М. А. Психологічні складові професійної відповідальності особистості: монографія. Одеса: Видавець Букаєв Вадим, 2018. 434 с.
16. Свечаревська В. Відповідальність як предмет психологічного пізнання. *Психологія і суспільство*. 2012. № 1 (47). С. 93-99.

REFERENCES

1. Barbina, Ye. S. (2011) Profesiina pidhotovka fakhivtsiv u systemi neperervnoi osvity: vuzivskiy etap. [Professional training of specialists in the continuing education system: university stage] Zbirnyk naukovykh prats «Pedagogichni nauky». 1 (60). Pp. 191-194. [in Ukrainian].
2. Habrusieva, N. (2022) Eksperymentalna perevirka efektyvnosti pedagogichnykh umov formuvannia profesiinoi vidpovidalnosti studentiv tekhnichnykh spetsialnosti u protsesi vyvchennia suspilnykh dystsyplin. [Experimental verification of pedagogical conditions efficiency for professional responsibility formation in students of technical specialties during social disciplines studying] Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya: Pedagogika. 1 (1). Pp. 125-135. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.1.15> [in Ukrainian].
3. Hladkova, V. M., & Pozharskyi, S. D. (2007) Osnovy akmeolohii [Fundamentals of acmeology]. Lviv: Novyi Svit-2000. 320 p. [in Ukrainian].
4. Hladkova, V. M., Pozharskyi, S. D., Kuzmina, S. V., Fruktova, Ya. S., & Ohneviuk, V. O. (2019) Fundamentalna akmeolohiia – nauka XXI stolittia. [Fundamental acmeology – the science of the 21st century]. Kyiv: Interservis. 206 p. [in Ukrainian].
5. Davydiuk, M., & Podufalova, K. (2021) Tekhnolohiia formuvannia profesiinoi vidpovidalnosti maibutnoho vchytelia. [The formation of professional responsibility of the future teachers] Ukrainska polonistyka. 19. Pp. 168-176. [in Ukrainian].
6. Zhuran, O., Linhur, L., & Filatova, T. (2021) Osoblyvosti upravlinnia personalom v IT-sferi na zasadakh korporativnoi sotsialnoi vidpovidalnosti. [Features of personnel management in the it sphere on the basis of corporate social responsibility] Ekonomika ta suspilstvo. 30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-26> [in Ukrainian].
7. Kulalaieva, N., & Haiduk, O. (2022) Model formuvannia u maibutnikh fakhivtsiv profesiinoi kompetentnosti, oriientovanoi na stalyy rozvytok. [Formation of future specialists' professional competence oriented on sustainable development: factors and algorithm of model development] Profesiina pedagogika. 2 (25). Pp. 23-31. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.23-318> [in Ukrainian].
8. Meshko, H., & Meshko, O. (2021) Formuvannia profesiinoi vidpovidalnosti maibutnikh uchyteliv. [Formation of future teachers' professional responsibility] Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: «Pedagogika. Sotsialna robota». 2 (49). Pp. 103-106. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.49.103-106> [in Ukrainian].
9. Meshko, H., & Havryshok, O. (2025) Profesiina vidpovidalnist yak chynnyk konkurentospromozhnosti fakhivtsiv IT-sfery. [Professional responsibility as a factor in the competitiveness of it professionals] Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: «Pedagogika. Sotsialna robota». 1 (56). Pp. 132-136. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.132-136> [in Ukrainian].
10. Miastkovska, M., & Kobylanska, I. (2024) Etychni aspekty pidhotovky fakhivtsiv: vidpovidalnist za yakist osvity ta rozvytok profesiinoi etyky. [Ethical aspects of training: responsibility for the quality of education and development of professional ethics] Pedagogika bezpeky. 9 (1). Pp. 24-30. DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2024-9-1-024-030> [in Ukrainian].
11. Pinska, O. L. (2019) Profesiina vidpovidalnist yak sotsialnopsykhologichna yakist osobystosti. [Professional Responsibility as a Socio-Psychological Quality of Personality]. Osobystist, suspilstvo, zakon: tezy naukovo-praktychnoi konferentsii Kharkiv. Pp. 104-107. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_04_2019/pdf/29.pdf [in Ukrainian].
12. Pohorielova, T. Yu. (2017) Sutnisna osnova poniattia profesiinoi vidpovidalnosti maibutnoho menedzhera [The Essential Basis of the Concept of Professional Responsibility of a Future Manager]. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19295/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F.pdf> [in Ukrainian].

13. Posvistak, O. (2024) Rozvytok vidpovidalnosti u protsesi profesiinoho zrostantia ta samorealizatsii maibutnikh fakhivtsiv. [Development of responsibility in the process of professional growth and self-fulfillment of future specialists] Psychology Travelogs. 4. 355-363. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-34> [in Ukrainian].
14. Sadova, M. A. (2012) Teoretyko-metodolohichni peredumovy doslidzhennia profesiinoi vidpovidalnosti osobystosti. [Theoretical and Methodological Prerequisites for Studying Professional Responsibility of an Individual] Nauka i osvita. 6. Pp. 158-161. [in Ukrainian].
15. Sadova, M. A. (2018) Psykholohichni skladovi profesiinoi vidpovidalnosti osobystosti. [Psychological components of professional responsibility of personality]. Odesa: Vydavets Bukaiev Vadym. 434 p. [in Ukrainian].
16. Sviecharevska, V. (2012) Vidpovidalnist yak predmet psykholohichnoho piznannia. [Responsibility as a Subject of Psychological Cognition] Psykholohiia i suspilstvo. 1 (47). Pp. 93-99. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 03.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

